

VILCSEK BÉLA

A vers legyen velünk!

Turczi István 60 éve

VILCSEK BÉLA (1956) Budapest

Turczi István kezdettől fogva sajátos életút és pályaalakítás megvalósítására törekszik. A hetvenes évek közepén színjeles érettségi birtokában nem áll fizikai munkát vállalni, a nyolcvanas évek elején frissen végzett bölcsészként pedig minisztériumi tisztviselőként elhelyezkedni. A hetvenes–nyolcvanas évek fordulóján az egyetemi és egyetem körüli irodalmi-lapalapítási mozgolódásokat figyelemmel kíséri ugyan, de azokban aktív vagy érdemi szerepet nem vállal. Hatnak rá a korszakban hirtelen összetorlóddó legkülönbébb irodalmi és művészeti irányzatok (avantgárd, neoavantgárd, posztavantgárd vagy klasszikus modern, modern, posztmodern), de egyik mellett sem kíván kizárólagosan elköteleződni, egyiket sem kívánja kizárólagosan követni. Kezdetől fogva pontosan tudja (vagy érzi), hogy mit akar, s pontosan tudja (vagy érzi), hogy akaratának érvényesítéséhez minden készséggel és képességgel rendelkezik. Ennek megfelelően már a jórészt a hetvenes évek második felében született verseit tartalmazó első kötetének fülszövegében négy rövid és öntudatos tételmondatban megfogalmazza alapvető életelveit és célkitűzéseit, s ezeket évtizedekkel később sem kell átértékelnie vagy megtagadnia, mind a mai napig büszkén a magáénak vallhatja őket. S nagy valószínűséggel ez a tudatosság és öntudatosság a legfőbb magyarázata annak is, hogy sok pályá- vagy nemzedéktársától eltérően, kezdettől fogva nem valamely kitüntetett irányzat vagy szellemi műhely követésén vagy megteremtésén fáradozik, hanem ebben a tekintetben is a maga saját(os) útján kíván járni. Maga kívánja megválasztani és megformálni egyéni és egyedi szellemi és művészi kötődéseit, törekvéseit és kereteit, alkotói eszközeit, módszereit és területeit.

Turczi Istvánt alkotói életútján és pályaalakításában is mindenelőtt a végletek egységessége jellemzi. Egyszerre költő, próza- és esszéíró, drámák, hangjátékok és dalszövegek szerzője, verses és prózai művek fordítója, többnyelvű antológiák összeállítója, lapszerkesztő és könyvkiadó, irodalomszervező és írószövetségi programok létrehozója, moderátora, rádiós és televíziós műsorok vezetője, a legkülönbébb irodalmi és művészeti események és kiadványok kiöltője és megteremtője. Számára nem létezik éles határvonal lírai, epikai vagy drámai műfaj és műnem, magyar vagy idegen nyelvű beszéd- és írásmód, szépírói és szerkesztői tevékenység, műsorvezetői és közreműködői szerepkör között. Bátran vállalja és láthatóan élvezettel valósítja meg életében és munkásságában ezt a határnélküliséget, határtalanságot. Alkotás- vagy alakításmódjában e határnélküliség, határtalanság vállalása teszi alapvetően lehetővé számára, hogy akár egyetlen művön vagy kötetben belül is merészen vegyítse a lírai, epikai és drámai elemeket, az emelkedett vagy meditatív és a hétköznapi vagy szlenges megszólalást, a legkülönbébb megnyilatkozási formák és regiszterek közötti váltásokat és átlépéseket. S végső soron ez teszi lehetővé a számára, szigorúan szakmai alapon, hogy ha akarja, egyszerre lehet klasszikus modern, avantgárd és posztmodern, úgy dekonstruálhat, hogy közben struktúrát teremt, úgy analizálhat, hogy közben szintézist hoz létre.

Turczi István pályájáról eddig két monografikus igényű áttekintés készült. Az elsőt Kabdebó Lóránt írta 2007-ben, *Rögeszmerend. Turczi István művének tragikus derűje* címmel, a másodikat Szepes Erika 2013-ban, ennek címe: *A hagyományember – Turczi István költészetének mélyrétegei*. Az előbbi inkább az életút, az utóbbi inkább a pályaalakítás szempontjából vizsgálta az életművet. Két összegező jellegű tanulmánykötet is napvilágot látott Turczi Istvánról. Az elsőt Tarján Tamás állította össze a költő ötvenedik születésnapja alkalmából, s ötven pályatárs verses és prózai tisztelegő írását tartalmazta (*TURCZI 50 – 50 írás, 2007*). A másik gyűjteményes kötetet Radvánszky Anikó és Sütő Csaba András szerkesztette, s a 2010-ben rendezett kétnapos Turczi-konferencia anyagát adta közre (*Tények melankóliája. Tanulmányok Turczi István műveiről, 2012*). Az első ez esetben is értelemszerűen inkább az életút, az utóbbi a pályaalakítás szemszögéből közelített az alkotóhoz és életművéhez. Az itt következő összeállítás – a végletek egységességének jegyében – életút és

pályaalakulás főbb tényeit, adatait és fordulópontjait együttesen kívánja föltárni és bemutatni, valamint – az azokhoz kapcsolódó személyes dokumentumok és megnyilatkozások segítségével – élet és pálya belső folyamatának és működésének jobb megismeréséhez és megértéséhez igyekszik hozzájárulni.

1957–1990

Turczi István 1957. október 17-én született Tatán. Édesanyja Schrötter Ilona, édesapja Turczi István. Szülővárosának történetét *Deodatus. A férfi és egy város tört.én.elme* című művében dolgozza fel. Művét tatai nagymamájának és magyartanárának, Karakas Jánosnak ajánlja. A könyv a városi önkormányzat kiadásában jelenik meg, díszbemutatójára egykori iskolájában, a tatai Eötvös József Gimnázium nagytermében kerül sor 2001. augusztus 16-án. A meghívóhoz a szerző mellékeli „tatai életrajzát”, amelyben addig megjelent önálló köteteinek és fordításainak felsorolása mellett összefoglalja tatai kötődésének főbb mozzanatait: „Tatán születtem 1957. október 17-én. A középiskolát a méltán elismert tatai Eötvös József Gimnáziumban végeztem 1976-ban. Gyermekek- és ifjúkorom csínytevéseinek színhelye a régi céhesekről elnevezett Gombkötő utcai családi házunk volt; a hatalmas belső udvar, a fészer és anyai nagyszüleim »meseháza« a kert végében. Azzal, hogy felkerültem Pestre, az ELTE bölcsészkarára, kapcsolatom – természetesen vagy inkább szerencsére – nem szakadt meg a vidékkel. Amíg nagymama velünk volt, édesanyám a városban maradt, csak a legutóbbi időben lett ő is zuglói lakos. Édesapám jó remetéhez illőn ma is Tatán él; a Naszályi úti »birtokon« vigyázza családjunk s ritka nevünk jó hírét. A családi és sok-sok baráti kötődés mellett a várossal való szellemi kapcsolatom is folyamatos maradt. Első könyvem 1985-ös »hazai« bemutatójára a könyvtárban éppúgy szeretettel gondolok vissza, mint a tatabányai Új Forrás-estek izzó hangulatára vagy a gyakori meghívásokra, amelyek későbbi könyveim, fordításaim és televíziós irodalmi ténykedésem aktuális pillanataihoz társultak. Hiú vagyok, mint a legtöbb alkotó ember, és jól esik, ha szülővárosom figyelméből rám is jut egy kevés. Ha nem is próféta akarok lenni a saját házamban, legalább hírvivő hadd lehessen ezzel a könyvvel.”

A budapesti bölcsészkar magyar–angol, majd magyar–angol–finnugor szakos hallgatója 1978-tól '83-ig. Bekapcsolódik az egyetemen újraindított irodalmi lap és alkotókör, a Jelenlét tevékenységébe. A tatabányai Új Forrás mellett itt jelennek meg első versei. 1983-ban két novellája bekerül a bölcsész- és a jogi kar által közösen megjelentetett, *Állóháború* című antológiába. Minisztériumi főelőadóként hivatali munkát vállal 1983-ban. „Az akkori Művelődési Minisztérium irodalmi osztályán ténykedtem – emlékezik vissza életének erre az időszakára 1993-ban –, és azt hiszem, ezt nyugodtan bevallhatom az életrajzomban is. Elvégre egy költőnek is meg kell élnie valamiből... Nem áll szándékomban magamat Illyés Gyulához vagy Vas Istvánhoz hasonlítani, de ifjú korukban – még csak nem is botlásként, hanem egyszerű kenyérkereseti szándékkal – hasonló munkát végeztek. Egyébként én csak profitáltam minisztériumi múltamból, hiszen számos kapcsolatomból az időből származik, no meg volt egy olyan rálátásom az irodalmi életre, amelyre máshol nem tehettem volna szert. Aztán egy idő múlva már igencsak szűk lett az a bizonyos mellény, így 1988-ban felmondtam, és otthagytam a minisztériumot. Azóta szabadúszó vagyok.”

1985-ben megjelenik első verseskötete *Segédműzsák fekete lakkcipőben* címmel, amely az 1976 és '82 között született verseit tartalmazza. A könyv fülszövegében, amolyan életelvként és ars poeticaként, négy mondatot közöl „soha el nem készülő kiáltványából”: „1. Nem érzem becsapottnak, kirekesztettnek magam, és semmi kedvem saját kardomba dőlni. 2. A többes szám első személy esélyének tudata számomra létfontosságú. 3. A konszolidáció időszaka, legalábbis így nevezik a kort, mely felnövesztett és gondolkodni tanít, engem ellentmondásaival együtt is cselekvésre ösztönöz. 4. ...az iránytűt itt hordom a nyelvem alatt.”

Egy 2006-ban adott interjúban így szembesíti önmagát hajdani négyponthoz fogadalmával: „Nos, jó érzés látni, hogy mind a négy mondat megáll ma is: 1. Ma sem érzem magam kirekesztettnek, és semmi kedvem (időm még kevesebb) kardomba dőlni. 2. A többes szám első személy esélyének tudata, teljes bizonyossággal mondom, létfontosságú. 3. A kor, amelyben élek, »engem ellentmondásaival együtt is, cselekvésre ösztönöz«. 4. Remélem, hogy az iránytű, amelyet a nyelvem alatt vélek hordani, útközben nem vált használhatatlanná.”

Mennyei egyetem címmel a Szépirodalmi Könyvkiadónál megjelenik az egyetemi évek élményanyagát feldolgozó első prózai kötete 1987-ben.

1990–2006

Zömében 1984 és '88 között született verseiből összeállított „négytétéles” – *moderato, con moto, crescendo, maestoso és allegro grave* cikluscímekkel tagolt – kötetet jelentet meg, amelynek címe: *Zene állástalan zongoristáknak*. Olyan, a későbbi kötetekben rendre visszatérő, meghatározó, nem egy esetben kötetcímadó versek szerepelnek benne, mint az *Anatevka*, a *Balassi Bálint sírjánál*, az *1985-ik év karácsonyán*, a *Csokonai Vitéz Műhely*, a *Batsányi-intarziák*, a *Téltemetővirág* vagy *A boldogult R. V. Truszova utolsó üzenete*, *A Zöld Rabbi*, a *Hívásra szól a csönd*, *Az 50.* és *A 121. genfi zsoldár*, az *Azóta* és *Az idegen*. A könyv hátsó fülszövegében ugyanakkor visszatekintésre, egyfajta összegezésre is vállalkozik: „Születésem, 1957 óta ez már az ötödik »nagy« irodalmi stáció; 1985-ben jelent meg első verseskönyvem, *Segédmúzsák fekete lakkcipőben* címmel, ezt egy prózakötet követte, a *Mennyei egyetem* – mindkettő, miként a mostani is, a Szépirodalmi Könyvkiadónál. Született egy album is, *A nők és a költészet* címmel, erotikus verseimet tartalmazza Jung Zseni aktfotóival. Izgatnak a közelmúlt magyar irodalmának tényei, az 1956 és 1965 közötti irodalmi közélet alakulásáról írtam disszertációt, majd ezt továbbfejlesztve egy tanulmánykötetet. Egyre többet és szívesebben fordítok, leginkább angol, finn és héber nyelvből. Közben a rádiózás lett új szenvedélyem – mióta havonta a mikrofon előtt ülök, halkabban beszélek, ami azért sem baj, mert háromszendős fiam, Dávid, akit egy gonosz betegségből adott vissza a sors, rossz alvó.”

Az azonos címmel két évig szerkesztett és vezetett televíziós irodalmi vetélkedő megszűnése után, 1995-ben Parnasszus címmel költészeti lapot indít, amelyben kizárólag verseket, versfordításokat és költészettel kapcsolatos írásokat közöl. 2007-ben nyilatkozik arról, megítélése szerint a lap indítása miként illeszkedik pályája alakulástörténetébe: „A sors nagy szerencsejátékos – mondja –, de én mégis inkább hiszek az egészséges erők játékában. Abban, hogy jobbára semmi sem történik véletlenül. Nem véletlenül kerültem egyetemistaként kapcsolatba a bölcsészkar Jelenlét akkori csapatával. Az sem volt véletlen, hogy – tatai születésűként – elsőként a tatabányai Új Forrás mutatott be; hogy bejáratos lehettem a legendás régi Mozgó Világ Bertalan Lajos utcai szerkesztőségébe; hogy az ÉS-ben akkor még létező Új Hang rovatban való megjelenésem után a Szépirodalmi Kiadó fogadta be első három kéziratomat; hogy olyan emberek figyeltek (fel) rám, mint Vas István, Orbán Ottó, Fodor András, Páskándi Géza, hogy csak azokat említsem, akik már nincsenek itt. Sokat kaptam tőlük, és 1995-ben, amikor egy költészeti folyóirat megindítása már több volt sziluett-nél, úgy gondoltam, én is teret nyitok a legfiatalabbaknak. A Parnasszus folyóirat a kezdetektől céljának tekintette a pályakezdők felkarolását és fórumhoz juttatását, esetenként még kisebb minőségi engedmények árán is. A Parnasszus Könyvek megindításakor többek közt olyan alkotók támogatták az első kötetes sorozatot, mint Lengyel Balázs, Kántor Lajos, Pomogáts Béla, Rába György, Tandori. Ők jelentették az egész ügy szakmai és emberi aranyfedezetét. [...] A Parnasszus eredetileg televíziós irodalmi vetélkedő volt 1992–95 között. A kereskedelmi tévék térnyerésével hamar elfogyott a levegő körülöttünk. Megint nem véletlen az, hogy eszembe jutottak Vas István szavai, aki évekkorábban biztatott: ami Pilinszkyéknek nem sikerült a körülmények miatt, azt én megcsinálhatom. Ebben erősített az irodalmi szekértáborok utolsó nagy összekötő hídjaként megszállottan dolgozó Fodor András és Lakatos István. Orbán Ottó mondta egyszer, hogy »te képes vagy egy asztalhoz ültetni a legmegátalkodottabb ellenfeleket is«. Ez az integráló, szintetizáló szándék talán azóta sem veszett ki belőlem, de az elmúlt másfél évtizedben nagyon megváltozott a helyzet, elkeserítően polarizálódott az ország és vele a kultúra, az irodalom is. Azok közé tartozom, akik tenni akarnak ez ellen.”

A Parnasszus Könyvek sorozatát 2000-ben indítja meg. Az indítás körülményeire és nehézségeire a következőképpen emlékezik vissza nyolc évvel későbbi nyilatkozatában: „Orbán Ottó egy éjszakai telefonbeszélgetésünk során, próbálom szó szerint idézni, azt mondta nekem: »A tékozló fiúk gyülekezetének, akik megtépett inggel, hamuval a fejükön kérnek bebocsáttatást az irodalom lerombolt szentélyébe, ilyen emberre van szüksége. Rád van szükségük. Minél kevésbé gondold, annál jobban így van. Te képes vagy emelt fővel járni, és segíteni másoknak, hogy fölemeljék a fejüket.

BÉNYI ÁRPÁD, Kép a képben, 2001

BÉNYI ÁRPÁD, Emlékezés a Mesterre (Van Gogh), 1997

Fogj hozzá.« Ő ezt akkor mondta, amikor a kételyeimet ragoztam neki, hogy a Parnasszus folyóirat alapítása után öt évvel (tehát 2000-ben, nyáron, stimmel) lehet-e, szabad-e könyvsorozat indítani az egyre romló szellemi és anyagi környezetben. Elég kishitűen viselkedtem, mire azt találta ki, hogy beszéljünk néhány jó nevű íróval, állítsunk fel egy rangos szerkesztőbizottságot, ők lesznek a fedőszerv, és rájuk való hivatkozással sértődések nélkül elhajthatjuk a nem vállalható kéziratok szerzőit. Lengyel Balázs, Kántor Lajos, Pomogáts Béla, Tarján Tamás és Tandori Dezső neve és védjegye így került anno az impresszumba. Megindult a Parnasszus Könyvek sorozat, amely kötetlehetőséget biztosított a legtehetségesebb fiatal költőknek, versfordítóknak és azoknak az elméleti szakembereknek, akik a »fiatal« irodalommal foglalkoztak. Szép lassan (szinte) mindenkivel kapcsolatba kerültem, aki a líra-fegyvernemben vitézkedik. És egyik dolog hozza a másikat. Nyisd meg az estemet, mutasd be a könyvemet, gyere el közénk ebbe vagy abba a klubba, fellépnél velünk, olvasnád el az új kéziratomat, támogatnád az ösztöndíjkérelmemet vagy a felvételemet valamelyik szakmai szövetségbe, szerkeszteniéd, fűlszövegeznéd, előszavaznád, segítenél, hogy írjanak róla stb.? Minél többen megkeresnek, minél több kézirat megy át a kézen és az agyon, annál erősebben dolgozik az emberben a megértésre és a másik elfogadására törekvő értelmezés igénye. Egyszerűbben, a teljesítmény megbecsülése. Már ahol van, természetesen. Ennyi erővel és tapasztalattal pszichológusi diplomát is szerezhettem volna. De nem fogok. Most már így van jól, ha jól van.»

Új műfajt teremt azzal, hogy 66 kortárs költőt sms-formában szólít meg 2002-ben. Megszületik a költői sms műfaja. Szándékát a következőképpen indokolja: „Valóban egyre kevesebb idő marad egymásra. A régi nagy sörözések és dumapartik helyét sokszor átveszi a cél és öröm nélküli, eszement rohanás. Ennek adekvát médiuma az sms-írás. Én a nemesített fajtájával próbálkoztam, amikor az sms-műfaj szabályai szerint, de mégiscsak versekben szólítottam meg költőtársaimat.” Az *Sms 66 kortárs költőknek* című kötet újdonsága az is, hogy egy évig állandó hívószámmal rendelkezik, amelyen bárki elmondhatja véleményét, sőt válaszverset is írhat. Különleges eljárását a mellékelt könyvjelzőn így magyarázza: „Ritka helyzet, hogy valaki mindennapos kapcsolatban áll a kortárs magyar líra aprajával-nagyjával. Magam mint költő, műfordító, a Parnasszus folyóirat alapító szerkesztője és irodalmi estek gyakori házigazdája a saját bőrömről érzem ezt lassan egy évtizede. Kapcsolatom a költőtársakkal az atyaitól az anyázóig terjed. Hol a teljesítmény elismerése, közös dolgaink öröme, a tisztelet és barátság hangja erősödik fel bennem, hol az egyszerű »szivatástudat«. Az ugratás vagy a kritika is bőven többet ér, mintha tudomást sem vennénk egymásról. Ezért gondoltam azt, hogy a 21. század haikujaként emlegetett új »műfaj« átsajátításával sms-versekben üzenek annak a 66 élő vagy mostanában eltávozott költőtársamnak, akiket jó szerencsém közelebről ismerni enged(ett). Ha a többiek szóvá teszik, amiért kimaradtak, már nem dolgoztam hiába. A műfaj szabályainak megfelelően egy »rövid szöveges üzenet« 160 karakterig terjedhet. Ahol hosszabb, ott 2-3, ritkán 4 részletben *küldöm át* az sms-t. A címzettek válaszolhatnak is rá a könyvjelző másik oldalán olvasható számon, és akkor mindez *akció* lesz, méghozzá *inter*. Ha nem, akkor maradjunk a kiadói ajánlás utolsó félmondatánál: ez egy *társasági könyv*, egyben személyes hangú »jelentés a költészet és az emberi viszonyok állapotáról.«

A Masszi Kiadó jóvoltából önálló kiadványként is megjelenik a *Venus Vulgivaga*, Prágai Tamás szerkesztésében, Paál Zsuzsanna könyvtervezésében és illusztrációival. Az ezúttal is kivételes gondossággal megtervezett kiadvány ötszáz példányban lát napvilágot, terjedelmének feléig sárga, második felében vérvörös papíron, címlapján és egyes oldalain sejtelmes (de nagyon is beszédes) élére állított négyszög kivágással.

Hívásra a *csönd* címmel 2004-ben megjelenik az első olyan, válogatott verseit tartalmazó kötet, amelyet nem ő, hanem több könyvének szerkesztője, Tarján Tamás állít össze. A válogatás átruházásának előnyeiről mondja: „...új fényt, más összefüggést nyernek a rostálás által a régi szövegek. Minden szerző úgy gondolja, ő ismeri a legjobban a saját írásait, következésképp ő saját maga legjobb válogatója. Csak éppen az hiányzik belőle, ami objektív távlatot ad: az övétől különböző idegrendszer ösztönös szövegkritikája, a másik érzékenységből fakadó eltérő optikai élesség. És ami a kérdés második felét illeti: minden életmű a megszüntetve megőrzés logikája szerint alakul. Látszólag feledésbe merülnek régi írások, azután hirtelen, előzmény nélkül felbukkannak, új jelentést kapva felerősödnek, közben az addig fontosnak hitt művek közül nem egy háttérbe szorul,

veszít súlyából, vagy épp érdektelenné válik. Ki tudná megmondani, mi az, ami fennmarad és mi az, ami kihull az idő kényes rostáján?”

Költői, műfordítói tevékenysége elismeréseként József Attila-díj kitüntetésben részesül 2006-ban.

A szakmai elismerés egyfajta számvetés elkészítésére készíti; ekkor adott nyilatkozatában mondja: „Azzal nehéz vitatkozni, hogy a mögöttünk álló másfél évtized kulturális szempontból a sok-sok pozitívum mellett a barbarizálódás melegágya volt és maradt. A kereskedelmi médiumok megjelenése és víruszerű térhódítása..., a versenyszféra hatásai az ún. »értékközpontú« kultúrára..., az általános olvasási kedv, ezen belül a szépirodalmi művek, különösen pedig a versek olvasásának és ismeretének drasztikus csökkenése... szabad szemmel is látható, ill. tudományosan alátámasztott tények. Bár az olyan beteg módon átpolitizált társadalmat, mint a miénk, ritkán befolyásolják a tények. De éppen itt van a kutya elásva: minél kuszább és elkésérítőbb körülmények közé került a hazai kultúra, ezen belül az irodalom, annál világosabban kezdtem látni, hogy a magam helyén mit tehetek. Kikristályosodott a cél: olyan, előzmények nélküli szakmai műhelyt indítani és menedzselni, amely a magyar líra legújabb tehetségeinek ad fórumot, méghozzá esztétikai és politikai felfogástól függetlenül, ha úgy tetszik, »népfrontos« alapon. Nevezhetjük leletmentésnek is, mert a folyóirat és a 30. kötetnél járó Parnasszus Könyvek sorozat vagy a szakma elismerését hamar kihívó egri műhelytalálkozónk amellettt hogy megjelenést biztosítanak a »kötetlen« fiataloknak, ösztönzik őket új művek megírására, egymás műveinek és személyiségének megismerésére, vagyis egy új irodalmi mikrovilágot, szakmai közéletet is teremtettek.”

2007–2017

2007-ben megjelenik *áthalások* című, ötven, nemrég elhunyt vagy már klasszikusnak számító magyar költőt és író megidéző kötete. „Az író hitele – nyilatkozta az év májusában – a hite. Ez korántsem szójáték, még kevésbé önfényező fontoskodás. Egyszerűen csak arról van szó, hogy »gyárilag« nem tudom elfogadni az irodalom, a szellemi alkotóközösségek, úgymond, haláláról szóló mind gyakoribb sirámokat. Mindenki sír, mint a fürdős, hogy eddig az volt az irodalom, hogy az írók egymást olvassák, mióta politikai és esztétikai értelemben is kettészakadt az ország, meg már csak az »övéinket« olvassuk. Ha mégis így volna, akkor én vagyok a kakukktójás, vagy nem tudom, micsoda. De nem is érdekel. Tizenöt éve, amióta a Parnasszust csinálom, azokkal foglalkozom, akik utánam jönnek. Most megírtam egy könyvet, amely azoknak állít emléket, akik után mi jöttünk. Rájuk gondolva idézem most egyik kedves tanítóm, Pál apostolt, de minden fölös pátosz és irányzatosság nélkül: »Hinni annyit tesz, mint bízni abban, amit remélünk, de nem láthatunk.«”

2008-ban *EROTIKON* címmel napvilágot lát úgynevezett erotikus verseit tartalmazó gyűjteménye Eifert János aktfotóival: „»Legyünk végre kéjencek!« – nyilatkozta az év júniusában – Mészöly Miklós felkiáltása, *A pille magánya* című könyvében, nem véletlen. A magyar erotikus irodalom története inkább az elfojtás, mint a gyönyör krónikája. Az üdítő kivételektől eltekintve a testi vonzódás, az érzéki szerelem nevének nevezése helyett szemérmesség, tartózkodás, elhallgatás jellemzi íróink legjavát. »Honnan jön ez a mi finomságunk?«, kérdezi Kisfaludy Sándor (és vele az őt idéző Réz Pál, az 1986-ban kiadott *Magyar Erato* utószavában). Válaszunkkal ma is egyetérthetünk: »mennél jobban elfajulnak erkölcsünk, annál jobban latra tétetnek a kifejezések.« A szép szavakba, elterelő stilisztikai hadműveletekbe csomagolt »körbe-grammatikázás« miatt szót emelő Mészöly, ha fizikailag is köztünk volna, ma már bizonyára hozzátenné, hogy ez a gyakran szégyenkező, zavarodott, házi használatú irodalmi zsebzsötem még mindig jóval többet ér, mint az »altáji« magaslatokban portyázó, de légszomját leküzdeni képtelen, öncélú trágárság. Ami nem ugyanaz, mint a nyílt szókimondás, vagyis az érzések, aktusok és genitáliák testhelyzetben történő, érzékletes megnevezése.

A magyar erotikus irodalom első nagy alakja Janus Pannonius, ez nem vitás. A pécsi püspök igazi poeta eroticus, sőt erectus volt nagyon is világi pajzánságaival. Ezt a hagyományt folytatja a lovagi költészet frissen nyírt berkeiben új keszkenőre vadászó Balassi, majd Csokonai, akinek diákos vaskossága később olyan követőkre talált, mint Berda József, Marsall László vagy Határ Győző idevágó munkái. A modern magyar erotikus líra szerintem nem annyira a szexualitás ábrázolási-kifejezési

BÉNYI ÁRPÁD, Terek határán, 2001; Páras csend, 1995

BÉNYI ÁRPÁD, Zene és kép, 1999

BÉNYI ÁRPÁD, Csend, 2003

határainak tágításával teremtett maradandót, mint az emberi személyiség kiteljesedésének fontos részeként felfogott érzékiség versbe emelésével. Gondolok itt Szabó Lőrinc ösztönöket gyakorlatoztató, szépséges verseire, Weöres hol légies, hol tobzódó freskóira és stukkóira, Orbán Ottó litániáira a test szentségéről és halhatatlanságáról, Nadányi Zoltán, Lator László gyönyörű tettenéréseire, Bella István »szeretkezéseire«, Somlyó György *Psalmus eroticus*ára. S bár próza, de nem hagyhatom ki Nádas Péter kegyetlen-fenséges erotológiáját, amellyel úgy vagyok, mint Musil háromkötetésével: életem végéig fogom (újra)olvasni.”

A Magyar Köztársaság Babérkoszorúja elismerésben részesül 2010-ben. „A díjak egy kis levegővételt jelentenek – nyilatkozza ebből az alkalomból az Irodalmi Jelennek –, és a velük járó apánázis sem jön soha rosszul. És jó, ha észreveszik az embert, és visszajelzik, ha úgy látják, nem hiába melózik. A Babér igen fontos díj, ez szakmai berkekben nem vita tárgya. Értékét két dolog adja: hogy kevesen kapják, és hogy kik azok a kevesek. Érdeemes megnézni, hogy az alapítása, 1996 óta milyen nagyszerű írók adják a díj aranyfedezetét. Ami még jólesett, hogy kb. háromszázan gratuláltak, köztük nagyon sok szaktárs, sok-sok fiatal író. De Juhász Ferenc szavait, míg élek, nem felejttem el. Majd ha nagyon öreg leszek, megírom. Ha leszek nagyon öreg.”

2014. július 19. és 27. között Balázs F. Attilával közösen képviselik a magyar költészetet Kolumbiában, a 24. Nemzetközi Költészeti Fesztiválon. „A negyedszázada működő, világszerte ismert és elismert költészeti fesztivál honlapjáról megtudtam – írja képes internetes beszámolójában –, hogy 9 európai, 8 ázsiai, 5 afrikai és 12 amerikai ország 69 meghívottja vesz részt a földkerekség talán legnagyobb szabású, 9 napos, valóban monstre eseménysorozatán. 1500 m magasan voltunk, Kolumbia szívében, a Rio Negro csodálatos hegyei közt elterülő Medellinben. [...] Apropos, felolvasások. Július 19-én délután négy órától késő estig tartott az ünnepélyes megnyitó a hozzá kapcsolódó felolvasásokkal és a záró folkkoncertyával. Európai ember számára elképzelhetetlen, hogy a város egyik magaslati pontján szabadtéri színpadnak kialakított hatalmas völgykatlan a kezdésre színültig megtelt. Rákérdeztem, úgy négyezren várták a fesztiváligazgató és híres költő, Fernando Rendón megnyitó szavait. Az országos tévé vette az egészet, számtalan kis tévétársaság készített interjúkat a fellépőkkel. Óriáskivetítőn még a dombhajlat másik végén ülők is követhették az eseményeket. Engem az a különleges megtiszteltetés ért, hogy a 69 résztvevő költőből abban a tizenben lehettem, akik hosszú méltatás és tapsvihar közepette felléphettek az aznapi versfesztyán.”

Ebben az évben, 2014-ben kiemelkedő irodalomszervezői és alkotói tevékenysége elismerésül Prima Primissima Díj elismerésben részesül. Az indokolás szerint „József Attila- és Babérkoszorú-díjas költő, író, műfordító, szerkesztő és művelődésszervező, irodalomtudós és egyetemi oktató. A Magyar Érdemrend Lovagkeresztjének kitüntetettje. Turczi István az 1980-as évektől kezdve folyamatosan publikál, napjaink irodalmi életének talán egyik legjelentősebb és legsokszínűbb alkotója; verseskötetei, regényei, műfordításai és drámai művei folyamatosan jelennek meg itthon és külföldön. A maga nemében egyedülálló Parnasszus költészeti folyóirat és verskiadó alapító főszerkesztőjeként feladatának tartja a magyar költészet szolgálatát, az ifjú tehetségek felkutatását és publikációs lehetőséghez juttatását. Alkotói tevékenysége mellett az elmúlt két évtized egyik legaktívabb irodalomszervezője; a Magyar PEN Club főtitkára, a Magyar Írószövetség Költői Szakosztályának háromszor újraválasztott elnöke, a Költők Világkongresszusa alelnöke. Tagja továbbá itthon a Szépirok Társaságának és a MÚOSZ-nak, külföldön a norvég Irodalmi Akadémiának és az Európai Költészeti Akadémiának.”

Az elismerést néhányak részéről ért fanyalgást a díjazott igyekszik objektíven kezelni. Ezt nyilatkozta a Magyar Nemzet újságírójának 2015. január 2-án: „Hihetetlenül megtisztelő volt már maga a jelölés is. Tudomásom szerint a szakmai szervezetek által javasolt majd' száz író közül menet közben egy szakmai zsűri végezte a névsor szűkítését. Az első nyilatkozatokban is elmondtam, hogy az első három író közé bekerülni, ráadásul két ilyen megkérdőjelezhetetlenül jelentős, teljes életművel rendelkező alkotó közé, felér egy győzelemmel. Ezt ma is így gondolom, ugyanakkor nem hiszem, hogy magyarázkodnom kellene, amiért én lettem a befutó. Ez nem irodalmi díj, hanem egy igen magas presztízsű, szakmai kategóriákba tömörített társadalmi elismerés. Nem műveket és ízléseket versenyeztet egymással, hanem a jelöltséggel már azonos szintre

emelt szakmai minőség mellett az egyes személyiségek társadalmi jelenlétét, ismertségét és hatását veti latba.

Nagyon boldog és büszke vagyok, és ebben megerősített a különböző csatornákon, a Facebook-bejegyzésektől a telefonhívásokon és SMS-eken át a díztáviratokig hozzám beérkező mintegy ezerkétszáz őszintén gratuláló és a teljesítményemet elismerő üzenet. De aki ringbe száll, számoljon azzal is, hogy ütések mérnek rá. Volt, aki a zsűrit, tehát magát az odaítélés rendszerét bírálta, és volt, aki engem. Jó néhányan úgy, hogy nem is olvastak tőlem semmit, és még kérkedtek is ezzel, ami őket és a megszólalásukat minősíti.”

Szinte ezt a gondolatmenetet folytatja néhány hónappal később a [DRÓT] című internetes portálnak adott szenvedélyes nyilatkozatában (www.konyvesblog.hu): „Ebben az országban, megszokhattuk már, mindenkinek fáj valami. Fáj, ha nem ismerik el; fáj, ha elismerik, de nem eléggé; és fáj, ha elismernek, de másokat. Ezer krisztusra esik egy lator. Az internetnek becézett világnagy virtuális legelőn aztán minden meg-nem-értett, félreállított, alábecsült, »keresztre feszített« zseni szabadon elbőgheti bánatát, és jó eséllyel hamar társakra lel. Az irigységre, a rosszindulatra, az egymást falkában túlkiabáló frusztráltak statáriális bíróságára hosszú távon is lehet építeni. Jobban jár, aki mindezt belekalkulálja a mindennapjaiba. Ráadásul a többszörösen túltelített hazai művészeti szakmában létező alkotók vagy egyszerűen csak a nyilvánosság fénykörébe vont ember helyzete nálunk olyan, mint az ívlámpa perihelionjában táncoló lepkéé: kár, hogy odaégett, de legalább eggyel kevesebb a konkurencia. A meg-nem-gondolt, csípőből tüzelő reakciókra pedig az a válasszom, hogy minden csoda három napig tart, és nincs harag, mert aki ringbe száll, számoljon azzal, hogy ütések mérnek rá. Egyébként is, a díjakat adják, nem tehet róla az ember. Ha nem vigyáz, belebotlik, azután nem marad más, csak a szobor, a pénz (jó esetben) meg a szegény. Ezzel szemben hangsúlyoznám, hogy már maga a jelölés is megtisztelő volt számomra.

A szakmai szervezetek által előzetesen javasolt majd száz író közül menet közben egy szakmai zsűri végezte a névsor szűkítését. Az első nyilatkozataimban is elmondtam, hogy az irodalom kategóriában az első három közé bekerülni, ráadásul két ilyen teljes életművel rendelkező Kossuth-díjas mellett, felért egy győzelemmel. Ezt utólag, a fődíj birtokában is így gondolom. Ugyanakkor nem hinném, hogy egy percig is magyarázkodnom vagy védekezni kellene, amiért én lettem a befutó. Azt kijelenteni, hogy »elcsalták«, eleve rosszindulatú és otromba feltételezés, mert a Prima Primissima alapítólevelében is kinyilvánított módon, és a nyilvánosság előtt többször hangsúlyozottan, nem művészeti-tudományos díj, mint a Kossuth-, a Széchenyi- és a művészeti középdíjak, hanem egy igen magas presztízsű, tíz szakmai kategóriába tömörített társadalmi elismerés. Nem műveket és ízléseket versenyztet egymással, hanem a jelöltséggel már azonos szintre emelt szakmai minőség mellett az egyes személyiségek társadalmi jelenlétét, ismertségét és hatását veti latba. Az alapító által felkért 37 tagú társadalmi zsűri hozta meg a végső döntéseket, nem pedig a sajtófanyalgók által felemlített kisszámú grémium.

Bevallom, gyanakodtam volna, hogy mit rontottam el, ha mindenki tetszéssel fogadja elismerésemet. Nem Magyarországon lennénk, ha ez másképp lett volna. Megélhetési kultúrában élünk, sokaknak egzisztenciális kérdés, hogy megkapnak-e egy díjat, ösztöndíjat, pályázati támogatást. Többek közt ez az oka a nem tegnap kezdődött díjháborúnak, amit tovább súlyosbít a hazai művészeti-irodalmi valóság kétségbeejtő politikai és ideológiai kettészakadtsága, ami szinte lehetetlenné teszi a higgadt érvelést, az érdekszférák és szakértáborok fölébe helyezkedő véleményét, és lehetetlenné teszi a valódi szakmai érdekérvényesítést, ami hosszú távon javítana az irodalom és a kultúra helyzetén.”

„A 20 ÉV PARNASSZUS utazó kézirat-kiállítás kísérő kiadványaként” összeállítja és közvetlen munkatársai – Pálos Anna, Király Farkas, Urbán Tibor és Vass Tibor – gondos kivitelezésében megjelenteti „A húszéves Parnasszus költészeti folyóirat *In memoriam*-antológiáját”. A címe természetesen: *A vers legyen veletek. A 20 év Parnasszus* című bevezetőben így összegez: „Emlékezni jó. Emlékezni rossz. 1995. október 10-én jelent meg a Parnasszus költészeti folyóirat *legelső* száma. Írhattam volna *első*-t is, de húsz év, mondjuk, távolából vagy távlatából, ide kéredeztek ez a *leg*-. Akkor úgy tűnt, a legnehezebb indulni, lapot alapítani, bizalmat szerezni. Azóta tudom, hogy benne lenni, fennmaradni és megújulni még nehezebb. Húsz év annyira kevés, amilyen sok.

Az alig több mint pubertásnyi idő alatt ötvenhét gyakran visszatérő, kedves szerzőnk, akik mind-egyikét személyesen ismertem és becsültem, ment el közülünk. Már megszerkesztettem ezt az *emlékkönyvet*, amikor jött a hír, hogy szeretett barátunk, Fodor Ákos is az égi dalnokok közé került. És hiába szeretnék megállni ötvennyolcnál.”

A Scolar Kiadó 2017-ben adja ki verseskötetét, amelyet a hátsó borítón „lírai főművének” nevez. *Üresség. Elégia a másnapért, hajnaltól hajnalig, négy tételben*. A könyvet Borbély Szilárd emlékének ajánlja.

Nem véletlen, hogy a már idézett, 2015 elején – tehát éppen eddigi utolsó kötete megszületésének időszakában – adott interjújában, ars poeticája megfogalmazása mellett, Turczi István maga is személyes és alkotói kötődéseinek fontosságát emeli ki – életútján és pályaalakulásában egyaránt: „Vas István személye és főként gondolkodásmódja, az a magatartás, amit képviselt, meghatározta indulásomat. Sokszor eszembe jut, vajon másként alakult volna-e a pályám, ha ő állítja össze verseim első válogatott gyűjteményét, ahogy utolsó levelében felvetette. De aztán váratlanul elvitte őt a tél, és a rendszerváltással új értelmet nyertek a tervek és célok. Az a baj, hogy a saját költészetemről sokkal kevesebbet tudok, mint magáról a költészetéről. Formálom a verset, az is formál engem. Elbíbelődünk egymással. Ha nem vigyázok, még valami jó is kislülhet belőle. Most is készülget valami, de nem tudnám megmondani, hová fut ki. A munka első elkészült részét Borbély Szilárdnak mutattam meg élete utolsó hónapjaiban. Elég szörnyű ezt így kimondani, borzongok is tőle. Ő mondta, hogy mindenképp folytassam, bármilyen irányt vesz, és hogy szerinte egyetlen és egész könyv-vers lesz belőle. Úgy tűnik, igaza volt. Mint sok másban is. Az ilyen veszteségeket a legnehezebb feldolgozni, ha egyáltalán. A könyvet, ha meg tudom írni, az ő emlékének ajánlom majd, és nem csak azért, mert ő volt az első olvasója. Néhány részlet éppen mostanában jelenik meg itt-ott folyóiratokban. Nagyon várom a reakciókat. Sötétebb, mint amit tőlem megszoktak az olvasók. Az első rész is ilyen volt, de Szilárd elszakadása után még inkább elment ebbe az irányba.”

BÉNYI ÁRPÁD, *Láger az egész világ*, 1997

